

בראשית רבה - פרשה ב פסקה ד: ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות. והארץ היתה תהו זה גלות בבל שנאמר (ירמיה ד) ראיתי את הארץ והנה תהו. ובהו זה גלות מדי (אסתר ו) ויבהילו להביא את המן. וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן. ורוח אלקים מרחפת זה רוחו של מלך המשיח, היאך מה דאת אמר (ישעיה יא) ונחה עליו רוח ה'. באיזו זכות ממשמת ובאה המרחפת על פני המים בזכות התשובה שנמשלה כמים שנאמר (איכה ב) שפכי מים לבך.

ספר כד הקמח מרבינו בחיי ב"ר אשר ערך נר חנוכה

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (תהלים צז). דרך הכתוב לכנות כלל כל הטובות שבעולם בלשון אור, ואין הכונה אור ממש אלא שלווה והשקט וכבוד ובריאות מלשון (מגילה ח) 'ליהודים היתה אורה ושמחה' (ישעיה ס) 'קומי אורי כי בא אורך', (שמואל ב כב) 'כי אתה נרי' - הכל כלל טובת העולם. וכן תמצא בהפך שהכתובים קורין כלל כל הרעות חשך כמו (קהלת ב) 'זהכסיל בחשך הולך' ומי שמתעצב ומתרעם על ימיו, קורא הכתוב ימיו חשך כמו שמצינו באיוב שאמר (איוב ג) 'היום ההוא יהיה חשך', עד שתמצא במי שנותן עצה שאינה הגונה שקראו הכתוב 'מחשיך', הוא שכתוב (איוב לח) 'מי זה מחשיך עצה במלין', ויתבאר מזה שעצה ההגונה היא האורה, ושאינה הגונה היא החשך, לפי שהחשך כלל הרעות והאור כלל הטובות. הוא שכתוב (ישעיה מה) **יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע** - העמיד השלום במדרגת האור והעמיד הרע במדרגת החשך. וזהו שאמר בכאן 'אור זרוע לצדיק' כלומר כל הטובה והשלווה לצדיק, שהרי רוב הצרות הבאות על האדם הוא בעצמו סבה להנה, והוא הגורם להביאם עליו, וזה מצד החטא. שאם הוא חלוש וצרות רבות באות עליו אע"פ שאותן הצרות מאת הש"י באו לו, אין חפץ השם בהם שהוא ית' היה רוצה בו שלא יחטא ולא יבואו עליו צרות....

ומן הידוע כי מעשה המנורה ושאר כלי המשכן הכל היה רמז וציור לדברים שכליים, כשם שהיה גן עדן שדר בו אדם הראשון ונהרותיו ואילניו רמז לענינים רוחניים, זהו שתמצא כתוב בכלי המשכן (שמות כה) וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר. וזה יראה שראה בהר דוגמא שלהם עניני ידיעה וחכמה הנרמזים באלה.

[רמב"ם פ"ט מביאת המקדש ז

... הדלקת הנרות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן. [השגת הראב"ד - והוציאן לחוץ מותר וכו' א"א הפליג כשאמר מותר לזר להדליקן אלא שאם הדליקן כשירות]:

שם פ"ג מתמידין ומוספין י

(י) דישון המנורה והטבת הנרות בבוקר ובין הערבים מצות עשה שנאמר יערוך אותו אהרן ובניו והדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטומאה כקרבנות שקבוע להן זמן שנאמר להעלות נר תמיד :

(יב) מהו דישון המנורה כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה והוא חצי לוג וזה שהסיר משליכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון המזבח הפנימי והחיצון ומדליק נר שכבה, והדלקת הנרות היא הטבתם, ונר שמצאו שלא כבה מתקנו :

ספר המצות להרמב"ם

מצוה כה - היא שנצטוו הכהנים להדליק הנרות תמיד לפני ה' והוא אמרו ית' באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדת יערך אותו אהרן ובניו וזאת היא מצות הטבת הנרות]

גם ידוע כי הדלקת נרות המנורה אצל השכינה לא מעלה ולא מוריד כי מי שכתוב בו (דניאל ב) ונהורא עמיה שרא וכתוב (יחזקאל מג) והארץ האירה מכבודו, מה היה צריך לנרות בשר ודם? אבל הכונה היתה למעלת בהמ"ק ולכבודו כדי לקבוע בנפש גודל מעלת הבית ולהגדיל ערכו בעיני כל דואיו, וכן דרך מלכי בשר ודם שמדליקין בהיכל שלהם כמה נרות דרך כבוד וחשיבות וכל שכן בבית המקדש שהיה אור העולם שצריך להדליק שם נרות ושתלבש הנפש מזה המורא והבשת ושיהיה המקום ההוא יראוי ומקודש בעיניו כמו שנצטוינו בתורה (ויקרא יט) ומקדשי תיראו.

וכן דרשו ז"ל בתנחומא בפסוק (שמות כז) להעלות נר תמיד. אמר הקב"ה וכי לאורכם אני צריך? מלך בור"ד מדליק נר מנר דלוק שמא יכול להדליק מתוך החשך ואני מתוך החשך הוצאתי אורה דכתיב (בראשית א) וחשך על פני תהום וסמיק ליה ויאמר אלקים יהי אור והי אור הא לא אמרו נר תמיד אלא להעלות אתכם בפני כל האומות. ולמדנו מזה שהדלקת נרות במקדש כבוד גדול לישראל ולמקדש והמקדש יראוי ומתקדש בכך.

ומזה נוכל להתבונן מנהג כל ישראל להדליק נרות בבתי כנסיות לפי שהוא דרך כבוד והדר לבית התפילה, וכל הזהיר בהדלקת נרות בביהכ"נ הרי זה מכבד את הש"י הוא שאמר הנביא (ישעיה כד) על כן באורים

כבדו ה' ודרשו ז"ל באילין פנסיא. וכבר ידעת הנס הגדול שהיה נעשה במנורת ביהמ"ק בנר מערבי שלא היה בו שמן יותר מבשאר הנרות ושאר הנרות היו דולקין עד הבקר ונר מערבי היה דולק כל הלילה וכל היום כולו עד הערב שממנו היה מדליק שאר הנרות בין הערבים וזה היה עדות לישראל שהשכינה שרויה ביניהם הוא שאמר הכתוב (שמות כז) מחוץ לפרוכת העדות באהל מועד יערוך וגו', ואמרו רבותינו ז"ל עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל. מאי עדות אמר רבא זה נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה שממנה היה מדליק ובה היה מסיים. ומצינו בתלמוד שהיו צדיקים בזמן בית המקדש שלא כבה נר מערבי כל ימיהם.

כשם שמצינו שנעשה נס גדול בזמן הזה בנרות מתתיהו בן יוחנן כהן גדול שהיתה תשועה גדולה לישראל על ידו והרג במלכות יון אלף אלפים הוא ובניו שהיו גבורים גדולים וגבורתם הגדולה נתפרסמה באומות ופחדם נפל על כל העמים, ואחר שחזרה המלכות לישראל וגברו בני החשמונאים על מלכות יון בכ"ה בכסלו נכנסו להיכל ומצאו פך אחד של שמן טהור ולא היה בו שיעור להדליק ממנו כי אם לילה אחד ונעשה נס והדליקו ממנו שמונה.

ומה שנמשך הנס ח' לא פחות ולא יותר, יש פירושו שמקום הזיתים שמשם מביאין השמן היה מהלך ד' ימים וחוזרין בד' ימים הרי ח' ולפיכך נמשך להם הנס ח' ימים כדי שילכו ויחזרו ויביאו שמן טהור. ועוד שאם תתבונן תמצא כי רוב הדברים שבמקדש היו מתגלגלין בחשבון ח', כי הכהן הגדול היה לובש שמונה בגדי כהונה חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט מכנסי בד, והלויים היו משוררים בשמונה כלים.... שמנה דברים של ריח טוב בין שמן המשחה והקטרת ארבעה בשמן המשחה והן מור וקנמון וקנה וקדה, וארבעה בקטרת נטף ושחלת וחלבנה ולבנה, שמנה בדים ב' בדי הארון ב' בדי השלחן שני בדים למזבח הזהב וב' בדים למזבח העולה. אף הקרבנות אחר ח' ימים דכתיב (ויקרא כב) ומיום השמיני והלאה ירצה. שמנת ימי המלה, שמנה חוטין של ציצית, שמנה מחיצות לנבואה (מעלות - עי' מורה נבוכים ח"ב מה).

ועוד יש בזה טעם אחר והוא כי חשבון ח' רמז לשמן המשחה שהוא על מעלת שמנה, וידוע כי חשבון שמנה הוא אחר הז' במעלת האחד ובזמן המשיח יחזרו כל האומות לאמונתו הוא שכתוב (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. וכתוב (זכריה יז) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ולפי שהעולם הזה הוא על מעלת שבעה ומזה היתה מנורת המשכן והמקדש בז' נרות, חייבה החכמה להגות זמן המשיח על מעלת ח'. כי בו תהיה מעלה יתירה ותוספת השגה בידיעת הש"י על כל הזמנים שעברו הוא שכתוב (ירמיה לא) כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם. והנה רז"ל הרחיבו הביאור בענין הזה הוא שאמר במס' ערכין (פ"ב דף יג ב) רבי יהודה אומר כנור של מקדש של ז' נימין היה שנא' (תהלים טז) שובע שמחות את פניך. אל תקרי שובע אלא שבע. ושל ימות המשיח שמנה שנא' למנצח על השמינית על נימא שמינית ושל העוה"ב עשר שנא' (שם לג) בגבל עשור זמרו לו. הענין הזה יש להתבונן בשם הימים האלה הנקראים חנוכה שהוא נגזר מלשון חנוך בלשון חנוכת הבית לפי שהוא רומז לשמן המשחה שאנו עתידין לחנך בית המקדש....

ספר אור זרוע ח"ב אות שכא: והא דנעשה נס שהיה דולק שמונה ימים פי' מורי רבינו יהודה בר' ינחק משום שהיו טרודים כל ז' ימים בצנין המזגה וצנאי שרת. דאמרין צמגילת תענית ולדורות חנוכה צית חשמונאי, ולמה היא נוהגת לדורות אלא שעשאוהו צנעו ואמרו צו הלל והודאה והדליקו צו נרות צטרה, לפי שנכנסו יונים צהיכל וטמאו כל הכלים ולא היה להם צמה להדליק שמן וכשגברה יד צית חשמונאי הביאו שבעה שפודי צרול וחיפוס צנען והתחילו להדליק, ולמה היא נוהגת להדליק שמונה אלא שסמרו המזגה וצנאוהו וכל שבעת הימים היו מתקנים צכלי שרת. ופי' דמיד היו מתקנין שמן אחר אלא שהיו טרודין להכין ולטהר כלי שרת ולעשות המזגה ולא יכלו ליקח שמן אחר ולכן נעשה נס צפך שמן ונתקיים שמונה ימים ולפיכך נקרא חנוכה על שם חנוכה המזגה שנסתר וצנאוהו. והיינו נמי דאמרין צמדרש למה נסמכה פרשת צהעלותך לחנוכה נשיאים לפי שהיה לוי מתרעס על שלא [זכה] להקריב וא"ל הקצ"ה שלהם לא היה אלא יום אחד לנשיא ולפי שעה, וחנוכה שלך תהיה ח' ימים ולדורות, משמע שגם הוא היה נקרא ע"ש חנוכה המזגה כמו אותן של נשיאים:

גמ': מאי חנוכה? פרש"י: על איזה נס קבועה. מהרש"א: ונראה לפרש דנקרא חנוכה ע"ש חנוכה המזגה כדאמרין צפרק ר' ישמעאל דצית חשמונאי גנוז אצני מזגה ששקצו אנשי עו"ג לע"ז והולכרו לצנות מזגה חדש ולכן נקרא חנוכה ולא קאמר הכא מאי חנוכה אלא מאיזה נס קבעו אותו להדליק צו נרות גם לפי מדרש צ"ר שמלאכת המשכן נגמרה צכ"ה צכסליו ולא חנכוהו עד ר"ח ניסן ושבו נולדו האצות והקצ"ה שילס לו צימי מתתיהו כו' היינו נמי שהיה כמ"ש ששילס לו להיות ציום חינוך המזגה ע"י מתתיהו ששקצו אנשי עו"ג מזגה הישן: